

Farmakodynamika

Farmakologický úvod do VNS

Petra Amchová

Mechanismy účinku léčiv

Léčivo vyvolá farmakologický účinek **INTERAKCÍ S ORGANISMEM**

Nespecifické MÚ

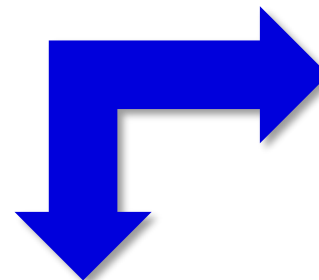
Založeny na fyzikálně-chemických vlastnostech léčiva

Osmóza, adsorbce, tvorba chelátů, precipitace bílkovin, oxidace/redukce, ovlivnění pH, přímá interakce s DNA...

Specifické MÚ

Založeny na interakci s konkrétní strukturou organismu

RECEPTOROVÉ MÚ

dané vazbou na specifický receptor

NERECEPTOROVÉ MÚ

dané vazbou na specifickou proteinovou molekulu: **enzym, iontový kanál, transportér, ...**

Receptor-efektorový systém

ligand + receptor = farmakon-receptorový komplex

ligand (signální molekula) = specifická molekula schopná se vázat na receptor

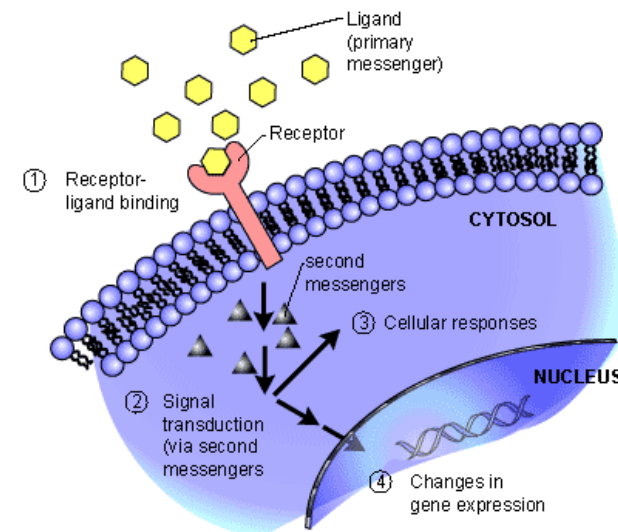
– endogenní x exogenní

receptor = protein, který interaguje s molekulami ligandu

– vazebné místo receptoru

efektor = molekula, která přenáší interakci mezi léčivem a receptorem do změn buněčné aktivity

např. adenylátcykláza

Receptorové MÚ léčiv

Afinita

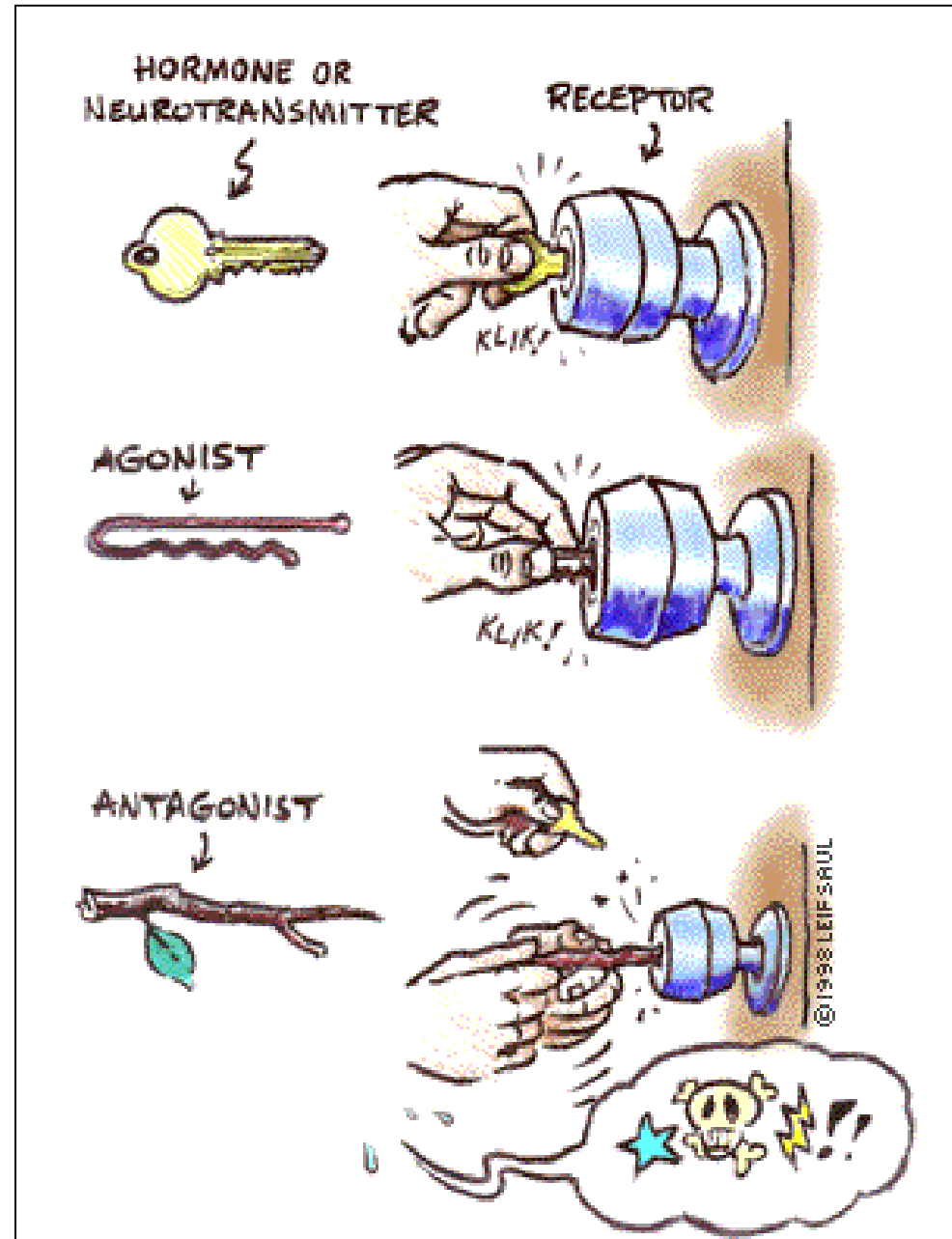
- ochota ligandu vázat se na příslušný receptor

Vnitřní aktivita

- schopnost ligandu aktivovat signální kaskádu a vyvolat účinek
- 0 - 1

Typy ligandů

Typy ligandů

Agonista receptoru

- vnitřní aktivita = 1
„plný agonista“

Parciální agonista

- vnitřní aktivita $0 < x < 1$

Antagonista receptoru

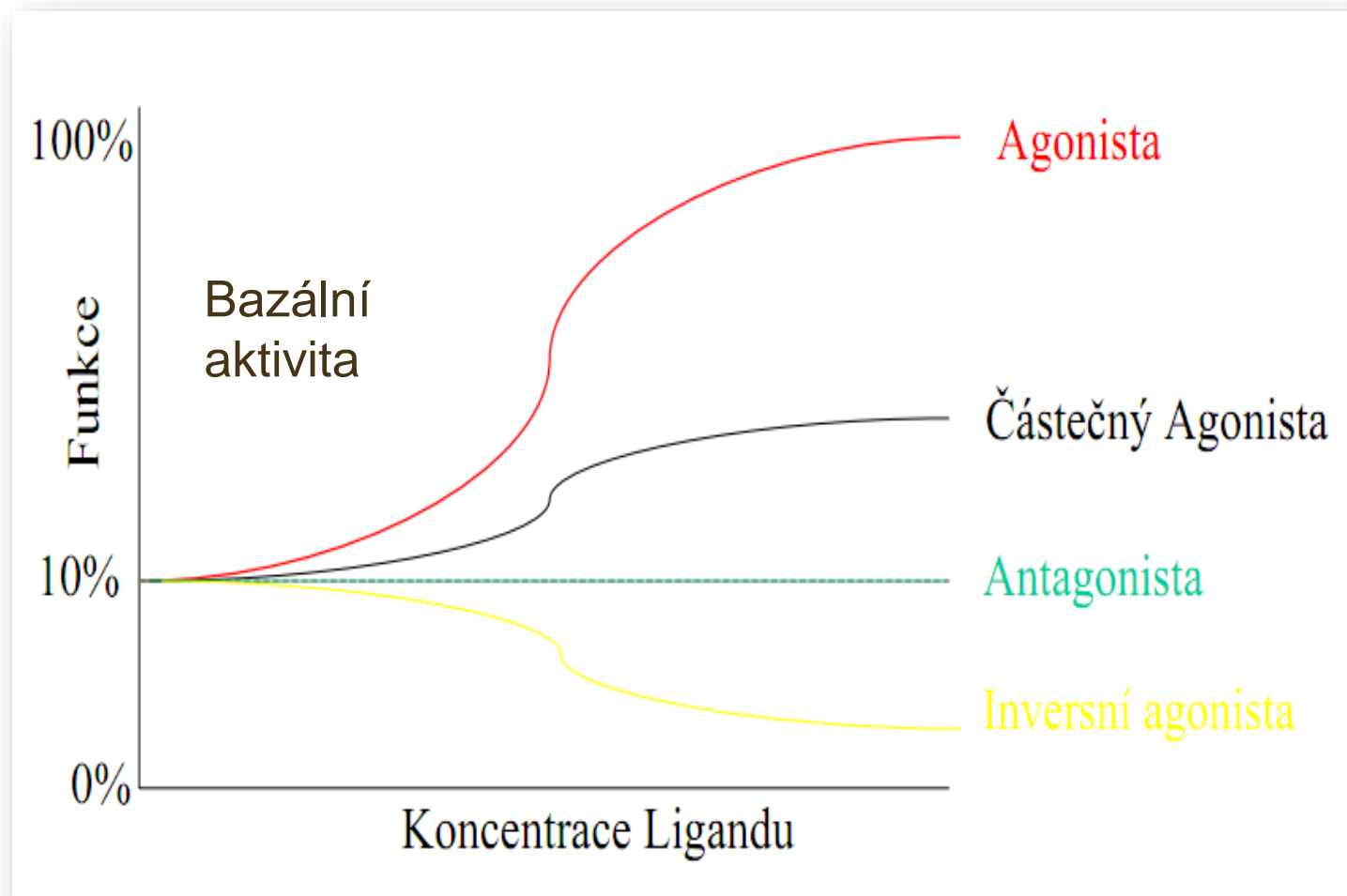
- vnitřní aktivita = 0

Inverzní agonista

- vnitřní aktivita -1

- Alosterický agonista

- Smíšený agonista/antagonista

Antagonizace účinku agonistů

– kompetitivní antagonismus

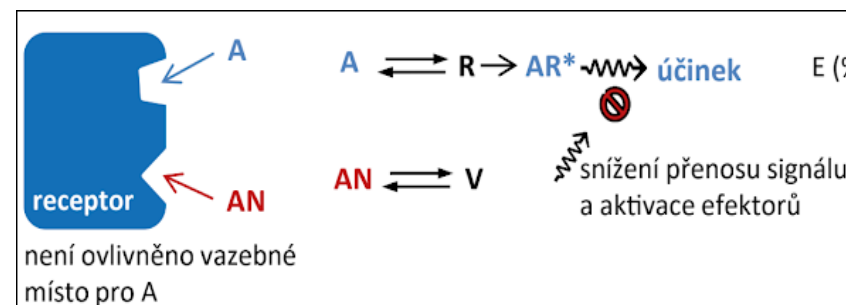
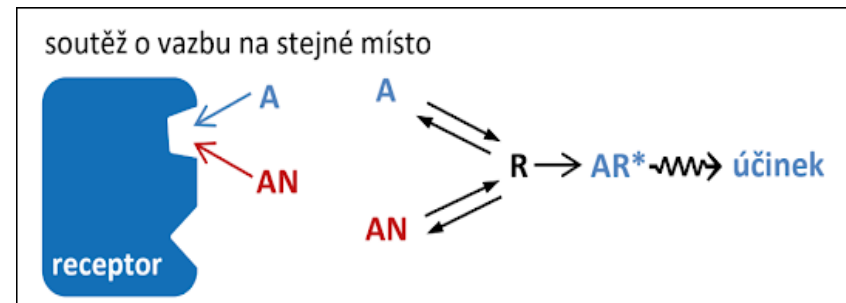
- plný agonista + antagonistista

– kompetitivní dualismus

- plný agonista + parciální agonista
přítomen vlastní částečný agonistický účinek
parciálního agonisty

– nekompetitivní (alosterický) antagonismus

- agonista je antagonizován na jiném místě než na kterém působí
snižování dosažitelného maxima účinku

Chemický antagonismus

- jedno léčivo chemicky antagonizuje účinky druhého vazbou na jeho molekulu a následnou inaktivací
  - protaminsulfát s kladným nábojem inaktivuje účinky heparinu se záporným nábojem
  - vazba dimerkaprolu na těžké kovy (As, Pb, Hg,..)

Fyziologický antagonismus

- léčiva s různými mechanismy účinku působí na tomtéž systému (na tomtéž efektoru) fyziologicky protichůdně
  - glukokortikoidy x inzulín, histamin x omeprazol

Farmakokinetický antagonismus

- na úrovni ADME

Reverzibilní antagonismus

– reverzibilní vazba antagonisty na vazebné místo R

Ireverzibilní antagonismus

– ireverzibilní / kovalentní vazba antagonisty na vazebné místo R

– R obsazené ireverzibilním antagonistou jsou pro ligand definitivně ztraceny

Rozdělení receptorů

Podle lokalizace

- 1) v buněčné membráně
- 2) v cytoplazmě
- 3) v membránách organel

Podle fyziologických ligandů..

R pro: Ach

biogenní aminy (DA, NA, A, 5-HT)

AMK (GABA, Gly, NMDA)

peptidy (endorfiny, enkefaliny,...)

Podle způsobu transdukce signálů

- 1) **Ionotropní** (např. nikotinový, GABA_A, NMDA receptor)
- 2) **Metabotropní** (katcholaminové, opioidní, muskarinové receptory...)
- 3) **receptory s enzymovou aktivitou** (inzulinový, receptory pro růstový faktor...)
- 4) **regulující gen. transkripci** (steroidní..)

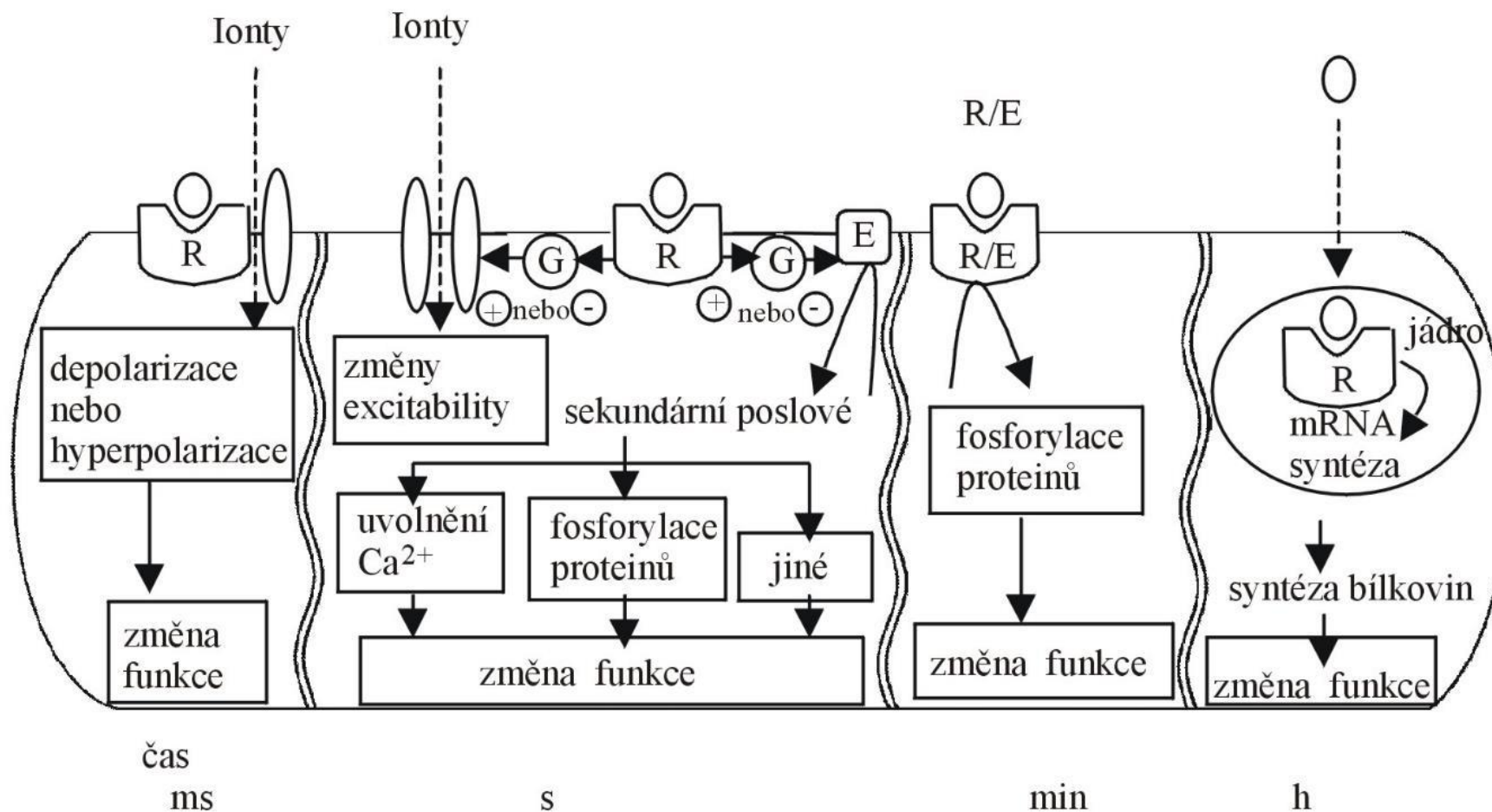
Druhy receptorů podle struktury a mechanismů účastnících se přenosu signálu

Receptory spřažené s iontovými kanály

Receptory spřažené s G proteiny

Receptory obsahující proteinkinázu

Receptory účastnící se genové transkripce

	Ligandem řízené iontové kanály	Receptory spřažené s G-proteinem	Receptory spřažené s kinázou	Receptory kontrolující transkripci genů
Lokalizace	Membrána	Membrána	Membrána	Intracelulární
Efektor	Iontový kanál	Kanál nebo enzym	Enzym	Transkripce genů
Vazba	Přímo	G-protein	Přímo	Přes DNA
Příklady	Nikotinový-cholinergní receptor, GABA receptor	Muskarinové-cholinergní, adrenoreceptory	Inzulin, růstový faktor, receptor cytokinu	Steroidy, receptory thyroidálních hormonů
Struktura	Oligomer složený z podjednotek obklopujících střed kanálu	Monomer (někdy i dimer) obsahující ve své struktuře 7 transmembránových helikálních domén	Jednotlivá transmembránová helikální doména propojená s intracelulární kinázou	Monomerní stavba s odděleným receptorem a DNA vázající doménou

Desenzitizace receptorů/ down regulace

- snížení citlivosti receptorů po opakovaném působení agonistů

Tachyfylaxe – akutní léková tolerance

- snížená citlivost k účinné látce vyvíjející se rychle (minuty)
- reaktivita se vrací po bioeliminaci dané látky (např. efedrin zvyšuje krevní tlak)

Tolerance - vzniká při opakovaném podávání léčiva (dny – týdny)

- k dosažení původního účinku -) stále ↑ dávky
- reaktivita až určitou dobu po vysazení léčiva (např. benzodiazepiny)

Hypersenzitivita receptorů/ up regulace

- zvýšení citlivosti receptorů po dlouhodobé blokádě receptoru antagonistou

Rebound fenomén

- návrat do původního stavu po vysazení dlouhodobě podávaných léčiv způsobený hypersenzitivitou receptorů k endogenním ligandům
- např. beta-blokátory

RECEPTOROVÁ TEORIE se snaží vysvětlit chování léčiv pomocí „receptorového modelu“

1. Receptory zodpovídají za selektivitu účinku, nikoliv ligand

Tato selektivita je daná MH, tvarem receptorové molekuly, rozložením elektrických nábojů.
Stejný ligand vyvolává v různých cílových tkáních různou odpověď (*viz obr.)

2. Receptory určují kvantitativní vztahy mezi dávkou (koncentrací) léčiva a jejím farmakologickým účinkem

Velikost účinku léčiva je tedy daná jeho afinitou k receptoru a vytvořením dostatečného počtu komplexů léčivo-receptor (L-R). Maximální účinek je limitován počtem receptorů

3. Prostřednictvím receptorů vykazuje svůj farmakologický účinek jak agonista, tak antagonist

AGONISTA svou vazbou na molekulu receptoru mění jeho konformaci a spouští signální kaskádu.

ANTAGONISTA se na receptor váže, nemění jeho konformaci, neumí spustit signální kaskádu, ale zabraňuje vazbě agonisty na tento receptor, což také vede k farmakologickému efektu

MUNI
MED

Specifické nereceptorové MÚ

SPECIFICKÉ MŮ LÉČIV

- specifická vazba v organismu
- cílové struktury specifického působení:

proteiny

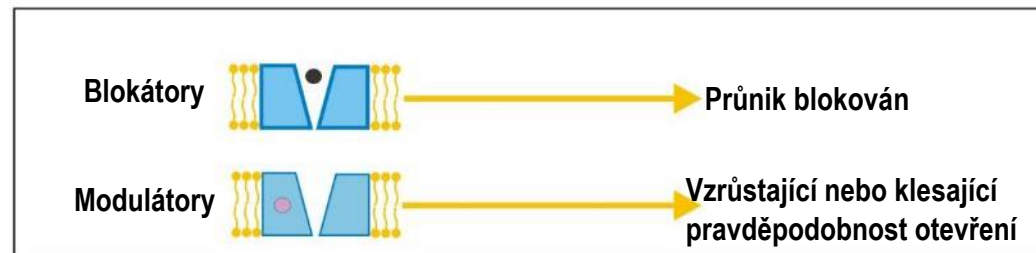
- receptory
- iontové kanály**
- enzymy**
- transportní proteiny (membránové přenašeče)**
- jiné proteiny** (cytokiny, růstové fa, strukturální proteiny)

neproteinové struktury

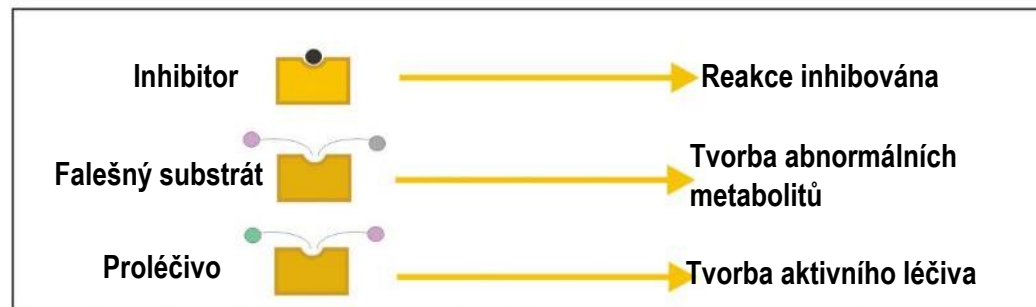
- DNA (antivirotika, cytostatika)
- solí Ca^{2+} - hydroxyapatit (bisfosfonáty)
- tubulin (kolchicin)
- ...

SPECIFICKÉ NERECEPTOROVÉ MŮ LÉČIV

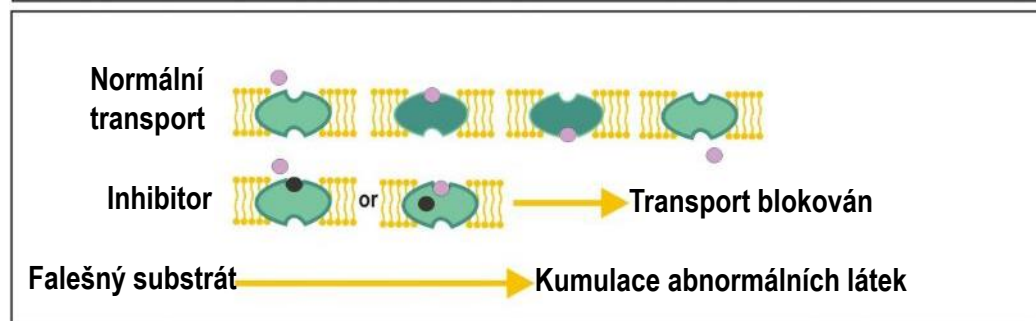
B. IONTOVÝ KANÁL

C. ENZYMY

D. TRANSPORTÉRY

substrát
inhibitor

Abnormální produkt
Proléčivo

Iontové kanály

- **sodíkové kanály** – blokáda membrán neuronů (i kardiomyocytů) a tím šíření AP (LA, antiepileptika, antiarytmika)
- **vápníkové kanály typu L-** blokátory snižují vstup Ca^{2+} do hladkého svalu cév a kardiomyocytů → vazodilatace
- **draslíkové kanály** – uzavírány perorálními antidiabetiky (deriváty sulfonylmočoviny, meglitinidy)

Enzymy

– kompetitivní reverzibilní:

- COX – ibuprofen; *HMGCoA-reduktáza* – statiny; *acetylcholinesteráza* – fyzostigmin

– kompetitivní ireverzibilní (kovaletní vazba na –SH, -OH skupiny)

- *acetylcholinesteráza* – organofosfáty; *cyklooxygenáza* – ASA; *aldehyddehydrogenáza* – disulfiram

– aktivátory enzymů

- *guanylátcykláza* – nitráty

– falešné substráty pro vazbu enzymů

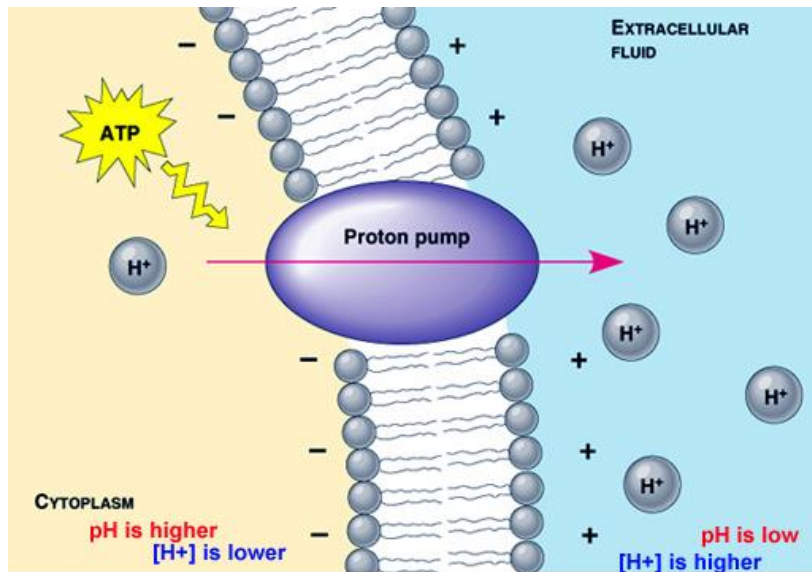
- methyl-DOPA

– podávání enzymů

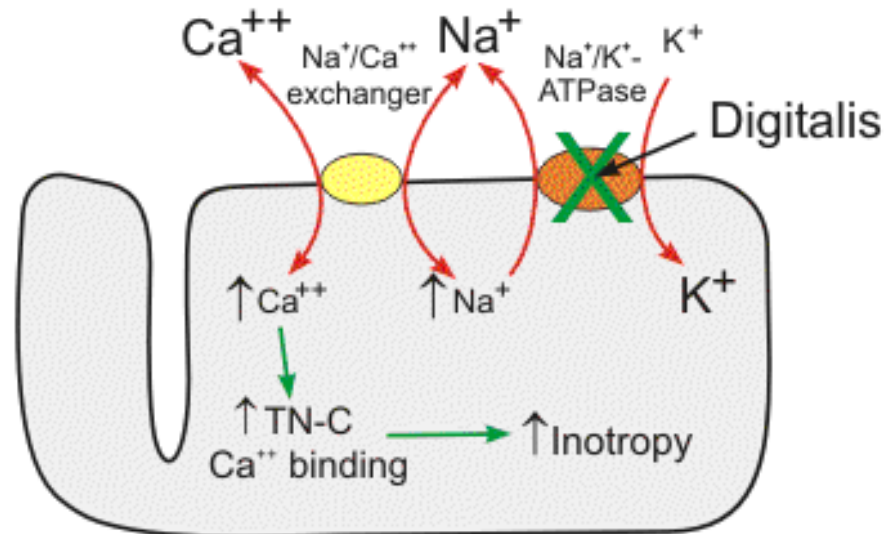
- *asparagináza*

Transportní proteiny

- inhibicí se snižuje transport endogenních látek
  - inhibitory protonové pumpy – omeprazol
  - inhibitory Na^+/K^+ ATPasy – digoxin
  - SSRI – citalopram
  - re-uptake NA – kokain

<https://sites.google.com/site/microstudysite/essays-1/proton-ion-pump>

<https://www.cvpharmacology.com/cardiostimulatory/digitalis>

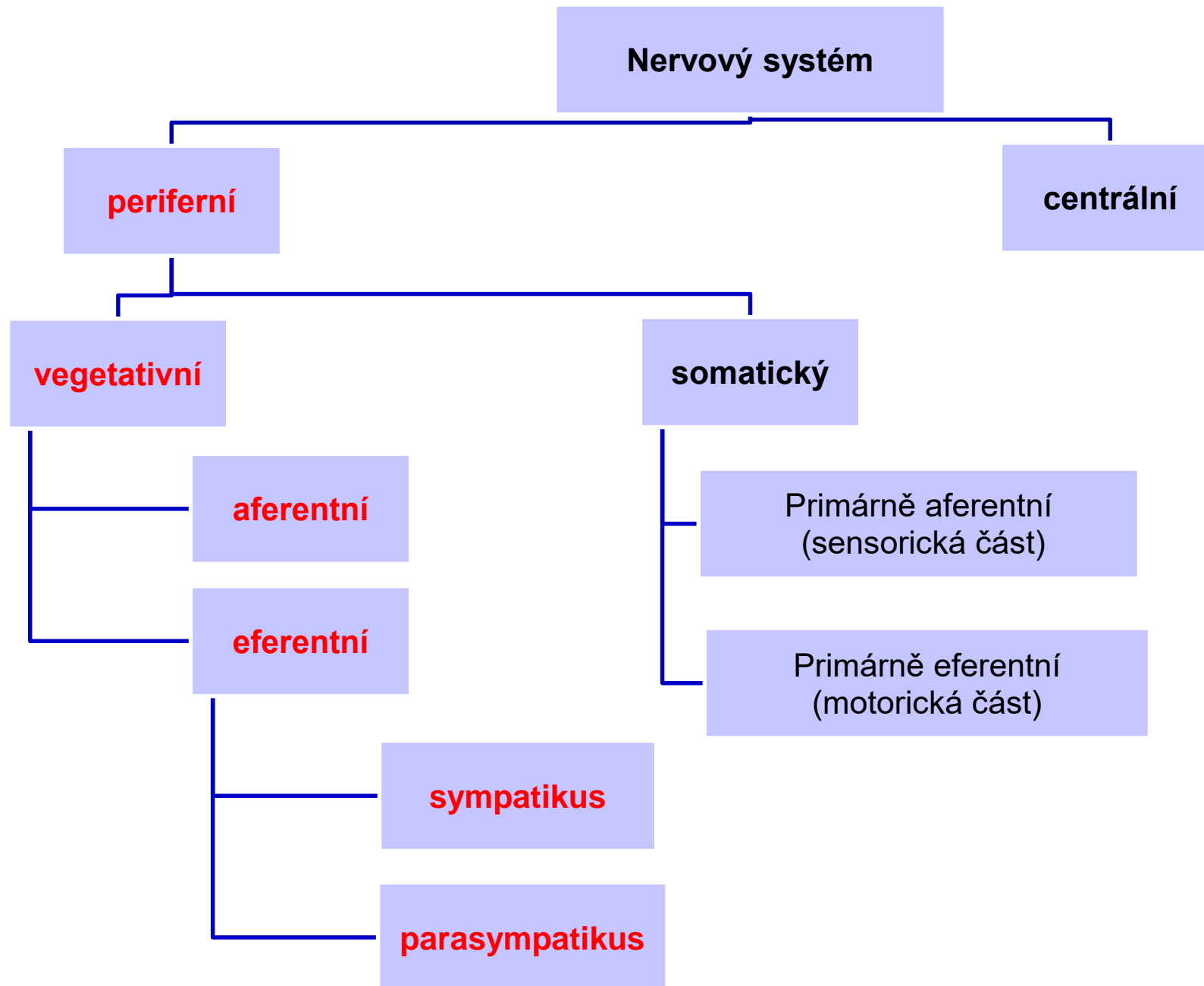

- mechanismy účinku
  - příklady nereceptorových MÚ
  - receptor, ligand, efektor, afinita, vnitřní aktivita
    - agonista, antagogista
    - typy receptorů
  - příklady specifických nereceptorových MÚ

**M U N I
M E D**

Farmakologický úvod do VNS

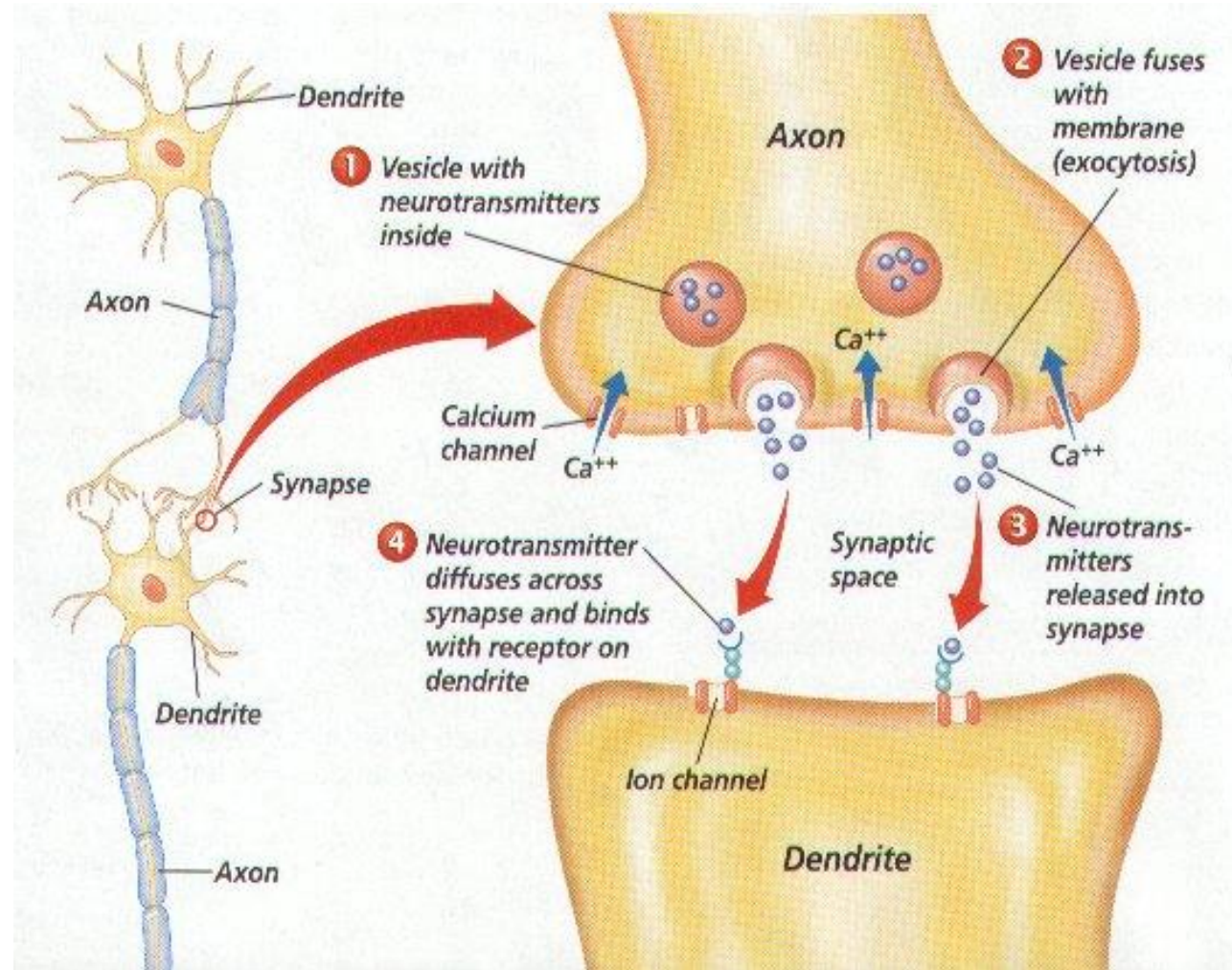

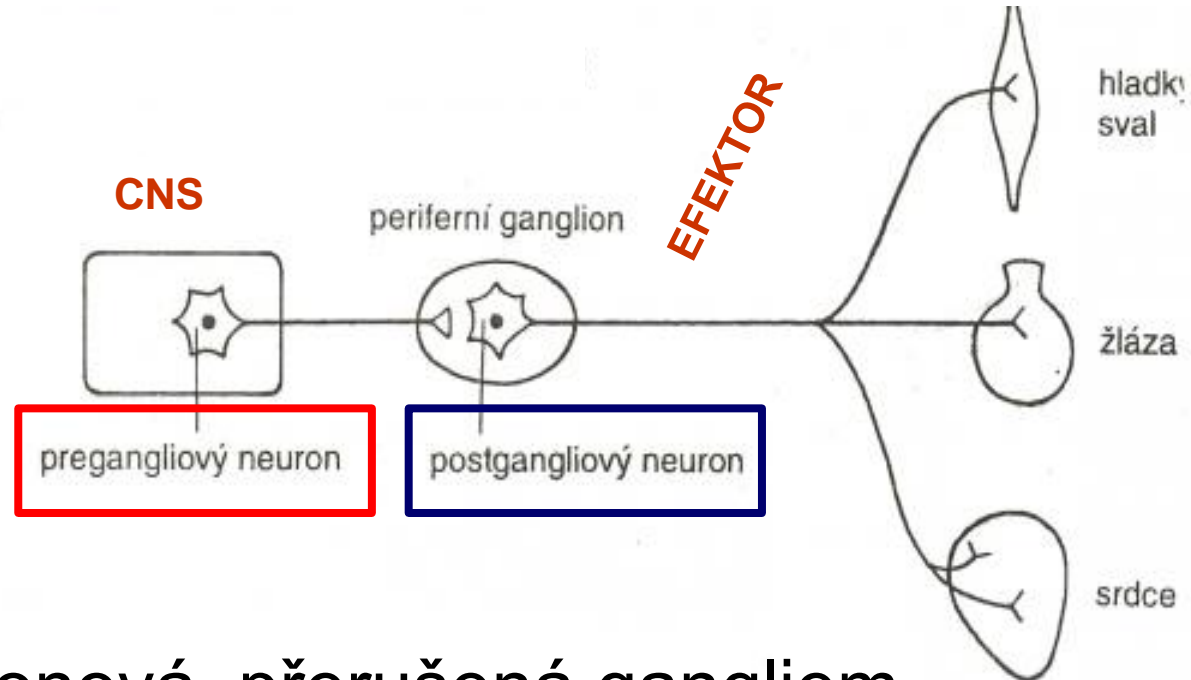
Neurotransmission

PROCESY:

1. syntéza NT
2. skladování
3. uvolňování
4. interakce s Rec
5. ukončení působení

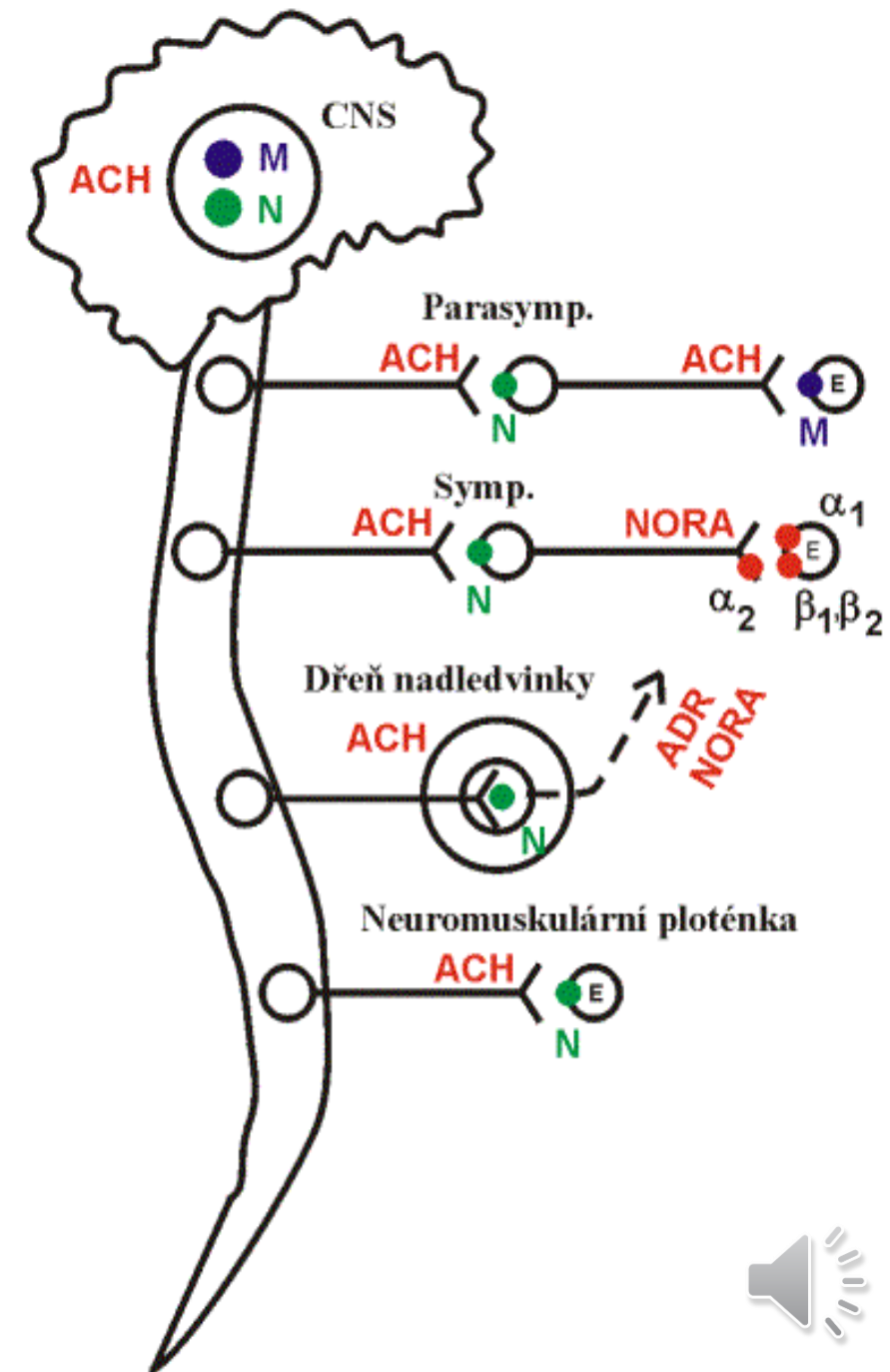
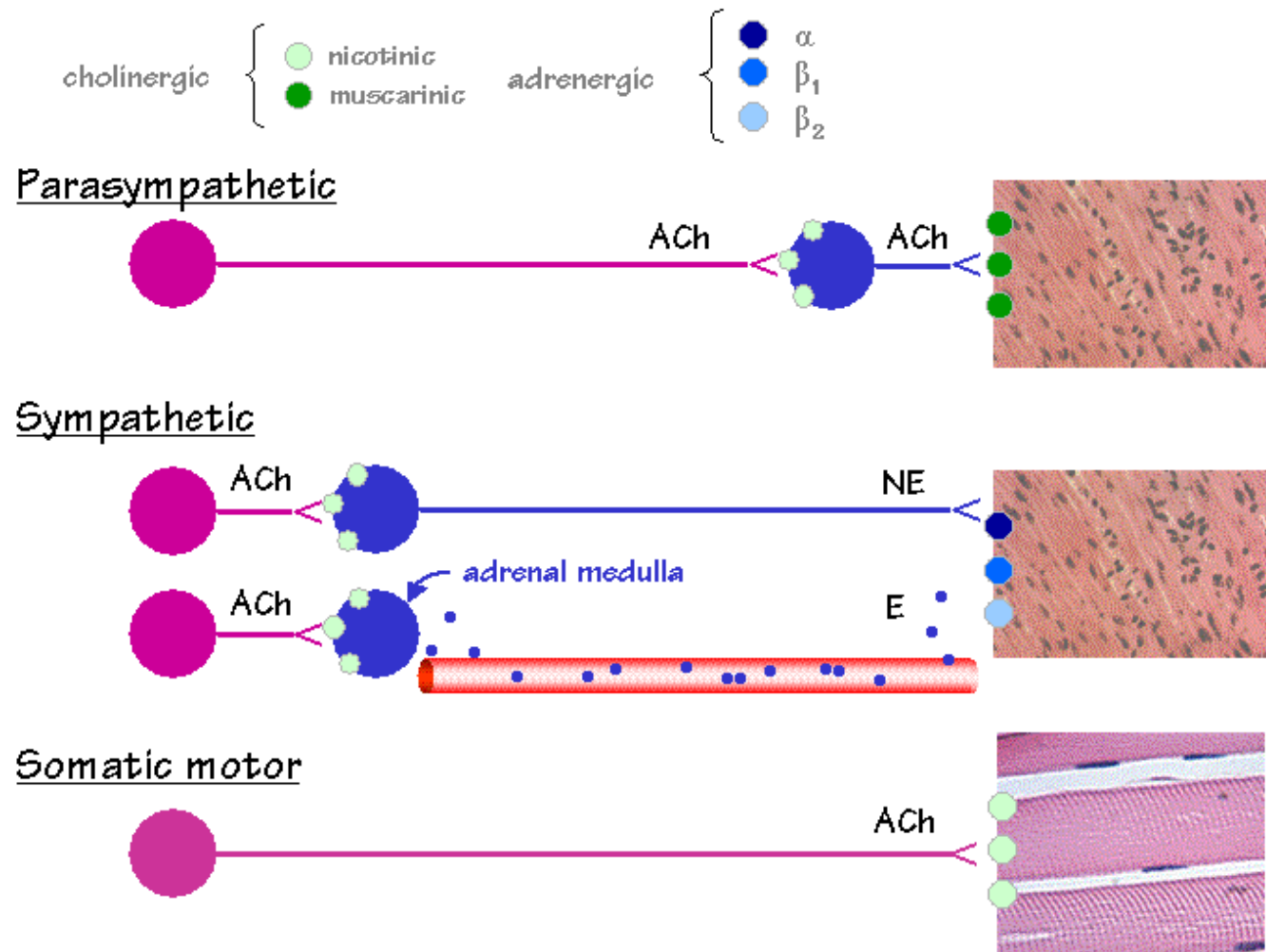

Vegetativní nervová vlákna

- jsou dvouneronová, přerušena gangliem.
- vedou nervový vzruch z CNS (míchy) k jednotlivým orgánům.
- šíření nervového vzruchu je pomalejší

Synaptické spojení v somatických a vegetativních nervech

Vegetativní NS

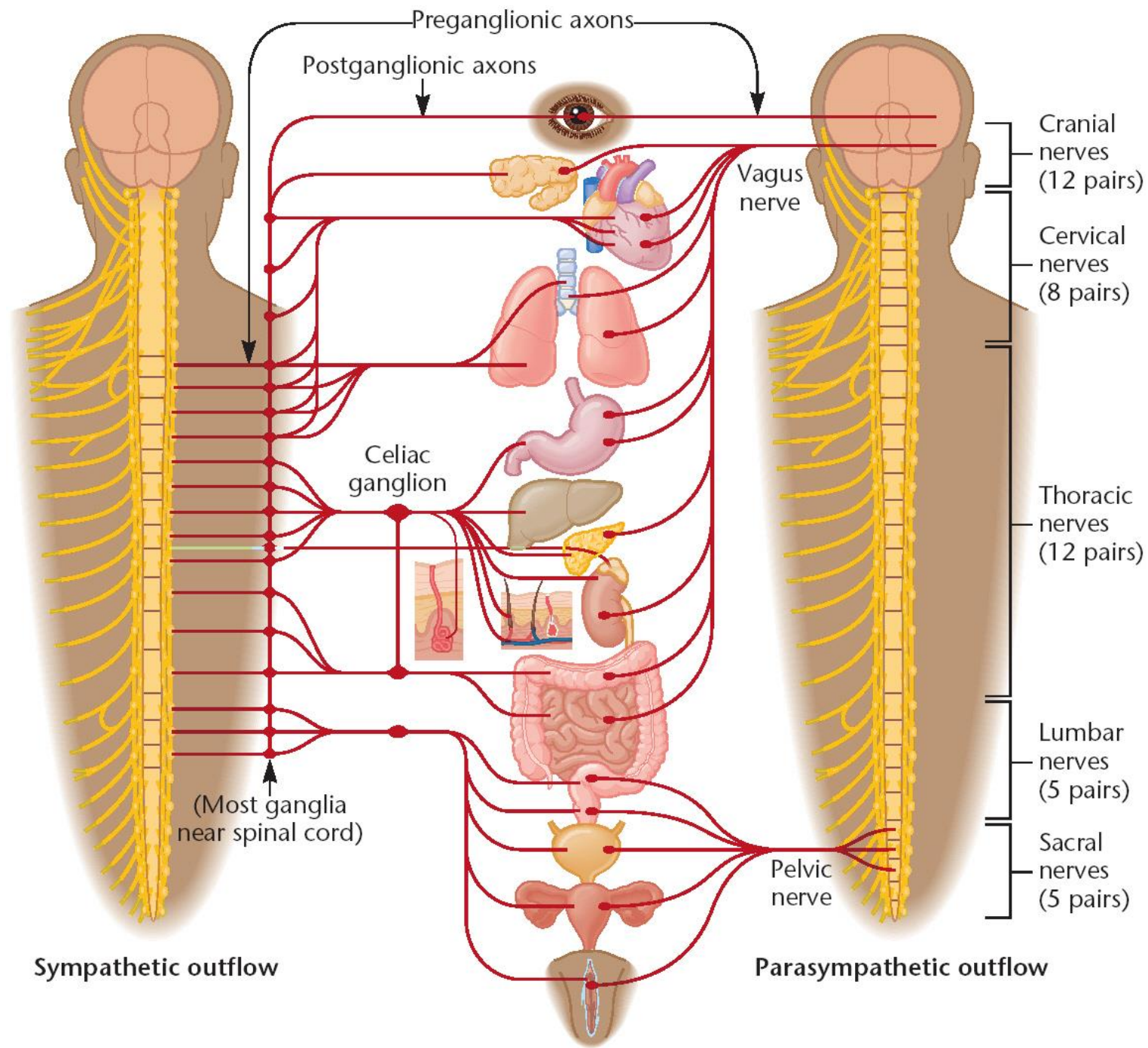
ÚLOHA:

udržovat homeostázu zvl. životně důležité vegetativní funkce BEZ činnosti CNS a BEZ vědomé činnosti jedince.

- Činnost srdce, dýchání, trávení, pocení, močení, tvorba slin, regulace zornice (mióza, mydriáza) i akomodace čočky (na blízko, na dálku), pohlavní vzrušivost.
- Inervace hladkého svalstva, vnitřních orgánů, cév, žlázových buněk.

Činnost S a PS je vzájemně regulována

- heterotropní interakce (Ach x NA)
- homotropní interakce – presynapt.R (autoreceptory)

FIGHT OR FLIGHT

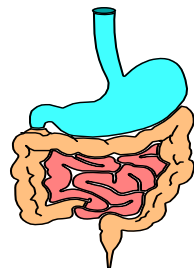
SYMPATIKUS

CENTRALIZACE KREVNIHO OBĚHU

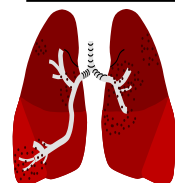
konstrikce hladkého svalstva cév na periférii a cév renálních

Kůže:
Pocení,
vzprímení
chlupů

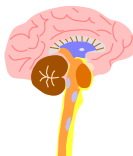
Trávicí ústrojí:
↓ peristaltika
↑ tonus svěračů
↓ průtok krve

Játra:
glykogenolýza
uvolňování glukózy

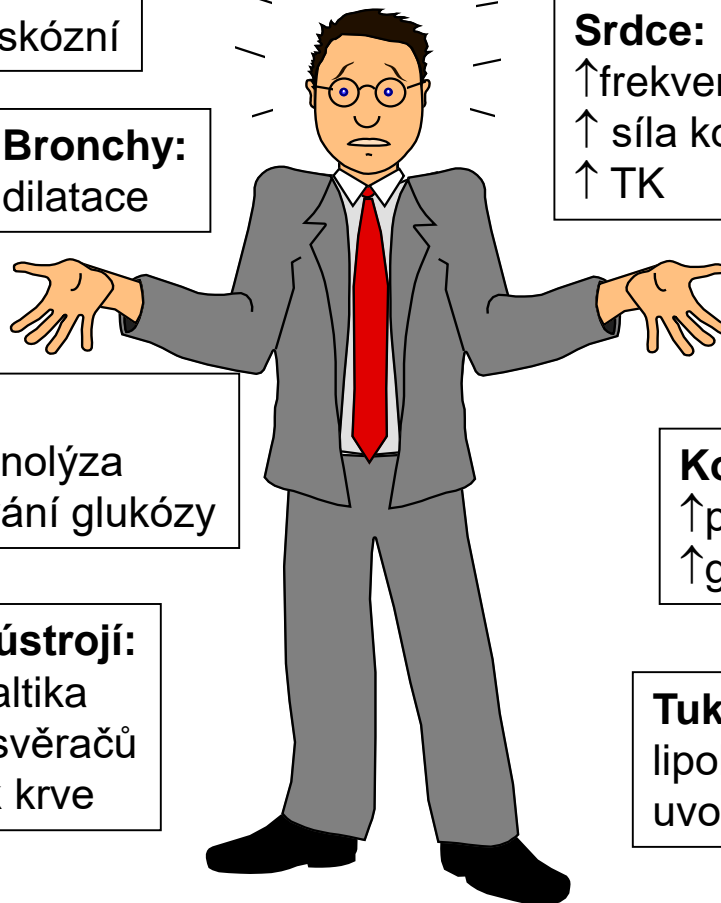

Bronchy:
dilatace

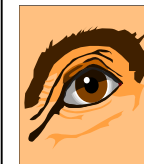
Sliny:
málo, viskózní

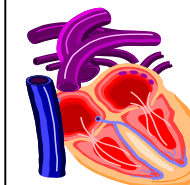
CNS:
↑ aktivita
↑ bdělost

Oči:
rozšíření zornic (mydriáza)
a akomodace na dálku

Srdce:
↑ frekvence, excitabilita
↑ síla kontrakce....
↑ TK

Močový měchýř:
↑ tonus m. sfinkter
↓ tonus m. detrusor

Kosterní sval:
↑ průtok krve
↑ glykogenolýza

Tuková tkáň:
lipolýza
uvolňování MK

Dilatace cév
koronárních,
mozkových,
plicních a cév v
kosterních svalech

Krví přednostně zásobováno: srdce, mozek, játra, plíce
Minimum krve: periférie, GIT, ledviny

Adrenergní receptory

Označení receptoru	Typická lokalizace	Způsob přenosu signálu po vazbě ligandu
Alfa₁	Hladké svaly	Tvorba IP3 a DAG, ↑ intracelulárního Ca
Alfa₂	Presynaptická adrenergní zakončení, trombocyty, lipocyty, hladké svaly.	Inhibice adenylylcyklázy, ↓ koncentrace cAMP.
Beta₁	Postsynaptické efektorové buňky, zvláště v srdci; lipocyty, mozek, presynaptická adrenergní zakončení, juxtaglomerulární buňky v ledvinách.	Stimul. adenylylcyklázy, ↑ koncentrace cAMP
Beta₂	Postsynaptické efektorové buňky, zvláště hladké svaly, plíce	----- -----
Beta₃	Postsynaptické efektorové buňky, zvláště lipocyty.	----- -----

Léčiva ovlivňující **sympatikus**

Sympatomimetika **přímá**

aktivace adrenergních receptorů (α , β)
(selektivní, neselektivní)

Sympatomimetika **nepřímá**

- zásah do metabolismu neuromediátorů s cílem delšího setrvání neuromediátoru v synaptické štěrbině
- ovlivnění MAO, COMT nebo re-uptaku, stimulace vyplavování neuromediátoru z vezikul

Sympatolytika **přímá**

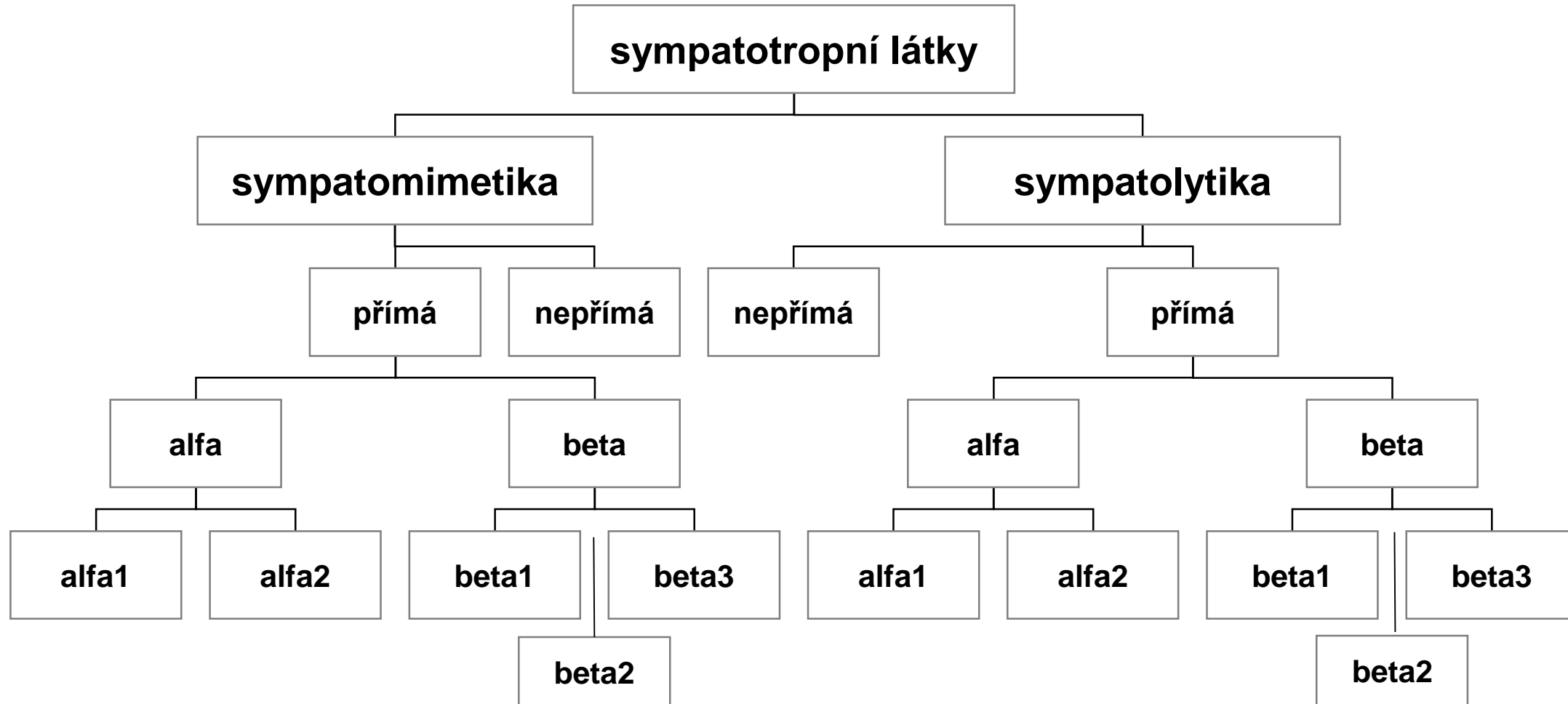
inhibice/blokáda adrenergních receptorů
(selektivní, neselektivní SL, s ISA a bez ISA...)

Sympatolytika **nepřímá**

- zásah do metabolismu s cílem snížit množství neuromediátoru v synaptické štěrbině nebo urychlit jeho odbourávání
- falešné prekurzory, blokáda vezikul

Sympatotropní látky

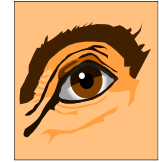
PARASYMPATIKUS

Relax po jídle

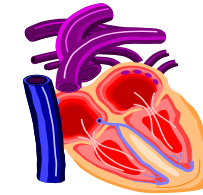

Sliny:
mnoho, tekuté

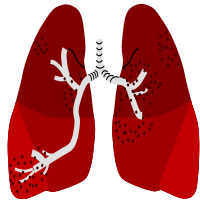
Oči:
Mióza a akomodace do blízka

Srdce:
↓frekvence
↓TK

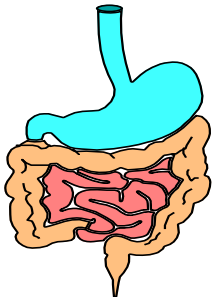

Močový měchýř:
↓tonus m.sfincter
↑tonus m. detrusor

Bronchy:
konstrikce
↑sekrece

- serózní sekrece slinných žláz,
- sekrece žláz slzných a nosohltanových a
- Sekrece žláz v bronších

Trávicí ústrojí:
↑peristaltika
↑sekrece trávn. šťáv
↓tonus svěračů

Tvorba zásob

Některé orgánové soustavy preferenčně inervovány sympatikem, jiné parasympatikem.

Muskarinové a nikotinové R (cholinergní R)

Receptor	Lokalizace	G protein	Děje aktivované stimulací R (postreceptorové)
M₁	Nervy, žaludek	+	↑IP ₃ , kaskáda DAG
M₂	Srdce, nervy, hladké svaly	+	↓ tvorby cAMP
M₃	Žlázy, hladké svaly	+	↑IP ₃ , kaskáda DAG
M₄	CNS?	+	↓ tvorby cAMP
M₅	CNS?	+	↑IP ₃ , kaskáda DAG
N_M	Nervosvalová ploténka	-	Otevření Na ⁺ /K ⁺ kanálu a depolarizace
N_N	Receptory v gangliích	-	Otevření Na ⁺ /K ⁺ kanálu a depolarizace

Léčiva ovlivňující **parasympatikus**

+

Parasympat**mimetika** **přímá**
aktivace muskarinových receptorů

Parasympat**mimetika** **nepřímá**
zásah do metabolismu neuromediátorů
s cílem delšího setrvání neuromediátoru
v synaptické štěrbině.

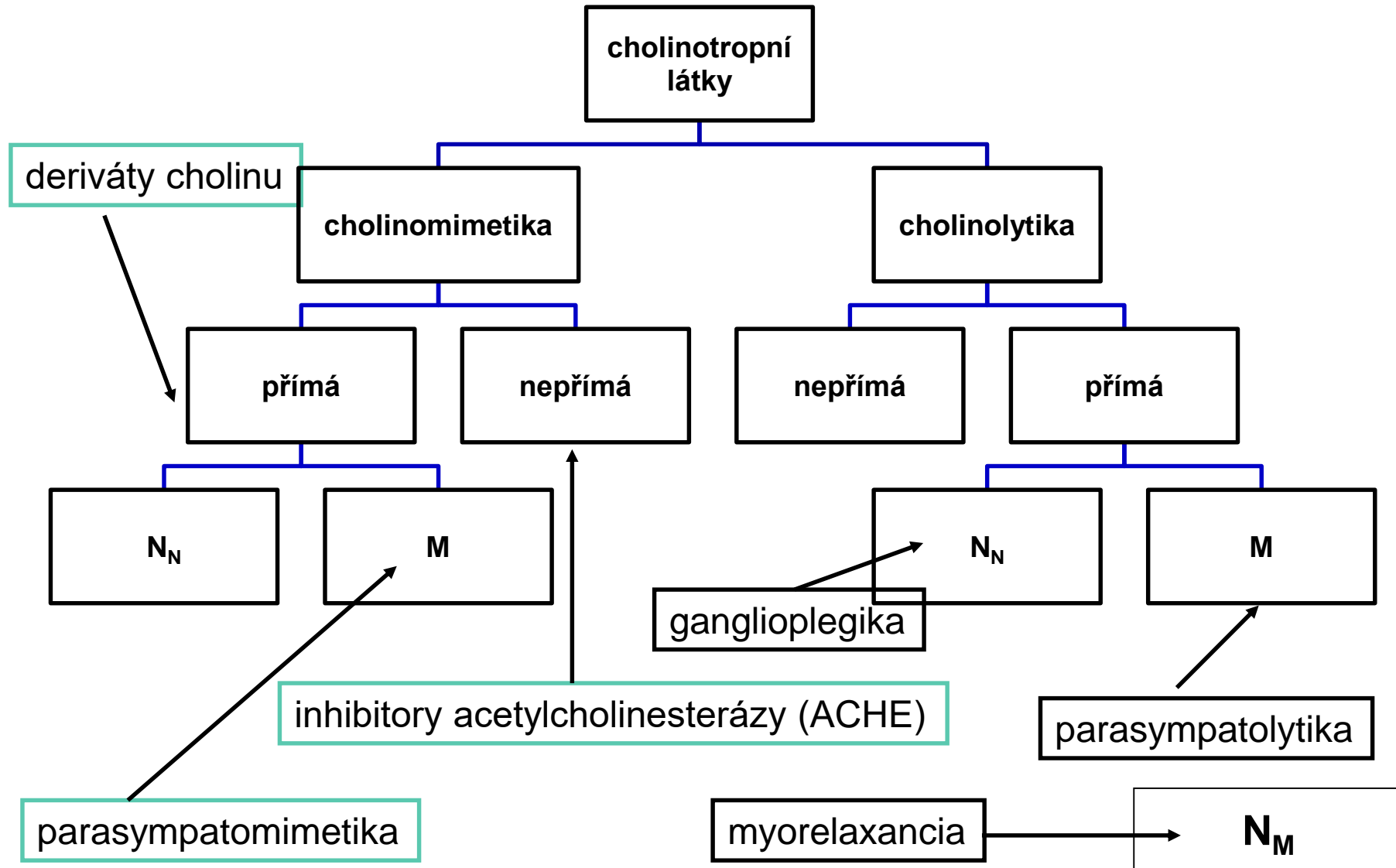
Acetylcholinesteráza

-

Parasympat**lytika** **přímá**
inhibice/blokáda muskarinových receptorů

Parasympat**lytika** **nepřímá**

Cholinotropní látky

Sympatomimetika přímá

adrenalin
noradrenalin
dobutamin
xylometazolin
salbutamol

Sympatomimetika nepřímá

amfetamin
efedrin

Sympatolytika přímá

doxazosin
propranolol

Sympatolytika nepřímá

metyldopa (falešný prekurzor)

Parasympatomimetika přímá

acetylcholin
pilocarpin

Parasympatomimetika nepřímá

neostigmin

Parasympatolytika přímá

atropin
ipratropium
butylskopolamin } Neurotropní/anticholinergní
fenpiverin } spasmolytika

- Sympatikus
  - Adrenergní receptory
    - MÚ léčiv
- Parasympatikus
  - Cholinergní receptory
    - MÚ léčiv